IRODALMI BARANGOLÁSOK SZLOVÁKIÁBAN 3.

Szindbádnál, Podolinban

„Pázsmáti néhány iskoláját a Szepességben, Podolin nevű városkában végezte, és mindig kellemesen emlékezett vissza a városkát kerítő nagy hegyekre, az ódon templomokra és a középkorias városvédő falakra."

Podolin, vagy ahogyan ma nevezik, *Podolínec*, azóta se sokat változott, amióta nevezett *Pázsmáti*, azaz *Szindbád*, azaz *Podolini Lajos* — azaz: *ifjabb Krúdy Gyula*, a tekintélyes nyíregyházi fiskális és a vele ekkor még vadházasságban élő szép cselédlány, *Csákányi Julianna „szerelemgyermeke"* ott járta *„néhány iskoláját"* a piaristák algimnáziumában, 1888—91 között.

Podolinnak, mint a többi szepességi városnak is, orsó alakú a főtere. (Ilyen Eperjesé, sőt Kassáé is). A főutca öblösödik ki térré, hogy körülölelje a XIII. századból való plébániatemplomot, meg az előtte álló, háromszáz évvel fiatalabb, pártázatos, szepességi reneszánsz stílusú harangtornyot. *„Pohos, piros derekú toronynak"* látja majd később ezt a valóban tömzsi építményt a *Szindbád*-novellákban a német szóra a podolini cipszerek (szászok) családjaihoz adott nyírségi fiúcska, s hozzáteszi, hogy valahol e torony gerendáin vagy falán ott található a nyughatatlan vándor hajós, Szindbád neve is felírva. Szindbád-e, vagy még csak *Krúdy Gyula* — már aligha deríthető ki. A pohos torony dereka most okkersárga, gerendáit, zsindelyes tetőzetét kicserélték, s a bejárati, vasalt kapu is új. Mellette öregek sütkéreznek a késő őszi híg napsütésben, s furcsa, szlovák—szász keveréknyelven beszélgetnek valamiről, miközben vastag füstgomolyagokat eregetnek veresre szívott tajtékpipájukból. Ügyet se igen vetnek a fényképezőgépet csattogtató idegenre, aki azért jött a városkába, hogy Szindbád nyomait keresse.

Sokat keresgélni persze nem kell. *Krúdy* évtizedekkel a podolini diákoskodás után, novellákban, a *Szindbád*-történetekben, több regényben (*A podolini kisértet, Boldogult úrfikoromban*) számtalanszor idézi vissza Podolint, névvel is, meg név nélkül, vagy más néven, csak mint szepességi városkát, vagy felvidéki városkát, s ezek a felidézett podolini képek, emlékek néha olyan pontosak, oly hitelesek, mint egy útikönyv. De még a transzponálásokban is felismerhető Podolin képe, s hiába nevezi magát az író *Pázsmátinak*, mint *A podolini takácsné* hősét, vagy egyenest *Podolini Lajosnak*, mint a *Boldogult úrfikoromban „podolini aljegyzőjét és szuplikánsát"*, mindig ő a történetek emlékező, visszaborongó, meghatódott, szomorkás hőse. Ide, ebbe a Poprád menti álmos városkába vezet Szindbád első útja az első *Szindbád*-novellában, az *Ifjú években*, s Podolin mindvégig a rég tovatűnt boldogság, eszmélő kamaszkor és az első szerelem álombéli szigete marad *Krúdy* számára.

Járkálok a *Krúdy* itteni diákoskodása után kilencven évvel sem sokat változott városkában, s keresgélem — nem is a regények, novellák érzékletesen megírt helyszíneit, hanem *azt a ma már elég nehezen megérthető varázst, amely egy életre* szólóan megérintette itt a még alig kamasz *Krúdyt. Mi lehetett ez a varázs?* Az akkor nyilván még ódonabb házacskákkal szorosan körbeépített főtér hangulata? Az a másfajta *városiasság*, mellyel — az akkor nagy falu: Nyíregyháza alföldi elterpeszkedése után — bizonyára itt találkozott először? A ma is meglevő, s kilenc évtizede nyilván még bőségesebb és robusztusabb városfalak és bástyák megint csak eleddig nem ismert zordon szépsége, történelmet lehelő, meséket, mondákat idéző kövei? Vagy az erőddé komolyított piarista kolostor, melyben annak idején a Bécsújhelyről megszöktetett *II. Rákóczi Ferenc* is rejtőzködött darab ideig, s mely *Krúdy* idejében piarista algimnázium volt, négy osztállyal, s egy csapat, ide valósággal számőzött, valami miatt büntetésben levő, igen világiasan élő-gondolkodó paptanárral? Vagy az akkor még kékesfekete vizű, de a fenekén heverő nagy köveket láttató tisztaságú Poprád folyócska, melyben az ifjú Szindbád a piros halpénzű pisztrángok cikázását figyelte, s melyben ama tragikus végű fürdés esett a *Kacskó* lányok által kigúnyolt szegény kis púpos diáktárssal, Gergely „pápával"? (*Krúdy* egyik szállásadója épp az egyik novellájában *Kacskónak* nevezett, a valóságban *Chlebák Mihály* névre hallgató városi főjegyző volt; a lányai is valódi alakok, s *Chlebák* uram megkopott feliratú márvány sírköve is megtalálható a Lubló felé vezető országúttól balra eső, a domboldalba felkapaszkodott temetőben, az évszámokkal: 1821—1899). Vagy az az életre szólóan emlékezetes korcsolyázás a befagyott Poprádon, amikor Szindbád egy vízmerítő lékbe szakadt, s csodával határos módon tudták előhalászni a folyóparton ügyködő iparoslegények az elkékült fiúcskát a jég alól, akit sikerült ugyan életre kelteni, de ettől kezdve ferdén tartotta a nyakát, amit a Szindbádot később kedvelő nők különösen szerettek a hajósban, mert oly álmodozó, búsongó, rejtélyes lett tőle a fejtartása.

Vagy talán az hagyott örök nyomot *Krúdy* emlékezetében, hogy itt találkozott az első szerelemmel, a jómódú, tekintélyes *Wittkó* takácsmester *Irma* leánykájával, akinek táncosa volt a tánciskolában, s — *Wittkó Rudolf*, Krúdy iskolatársa jóvoltából — bejáratos lett a házukba is? (*Rudolf* és a másik *Wittkó* leány, *Emília* sírkövét is megtaláltam a már erősen közelgő alkonyatban sejtelmessé, borzongatóvá párásodni-szürkülni kezdő temetőben; Irmáét sajnos nem, bár az is lehet, hogy még él, hiszen nem is oly rég *Tóbiás Áron* még magnóra mondatta vele emlékeit, amikor a valóságos Krúdy-kincsesháznak számító *Krúdy világa* című kötethez az anyagot gyűjtötte.)

Maga ez a temető is, a gótikus kápolna körül őrködő óriási hársfákkal, a megsüppedt, meg az új sírokkal, a javarészt német nyelvű sírfeliratokkal, a *Krúdy*-novellákból ismert nevekkel ékes sírkövekkel — itt nyugszik *Krúdy* iskolaigazgatója, *Moos Nep.*

A podolini temető a gótikus kápolnával olyan, mintha egy Krúdy-novellából lépett volna elő

Krúdy, a tizenkét éves podolini diák. Wittkó Irma emlékezése szerint: magas, csendes, udvarias, igen jó táncos fiú volt

János főtisztelendő házfőnök úr is, itt a *Boldogult úrfikoromban* hősei — Podolini Lajos és Vilmosi Vilma kisasszony — által *Faykisnak* emlegetett, valójában *Fayx* névre hallgató gyógyszerész, bodegás és cukrászdatulajdonos, itt *Lippóczy Ferenc, „Podolin város érdemdús polgármestere"*, ki az ifjú Szindbád diákoskodása idején fungált a városházán, melynek homlokzatán a hajdani lengyel *sztaroszta*, királyi helytartó, *Lubomirski Szaniszló* érdemeit örökíti meg a tarjagos vörösmárvány tábla — nos, maga ez a temető is olyan, mintha *Krúdy* írta volna meg valamelyik *Szindbád*-novellában, vagy az *Őszi utazások: a vörös postakocsin* valamely fejezetében. (Meg is írta; valahány temetőleírása van, mind erre a kísértetmondákkal rémisztő podolini temetőre hasonlít.)

A piarista gimnáziumul szolgáló hajdani kolostorhoz hozzátartozott a már messziről integető kettős tornyú templom is. Itt ministrált fagyos téli hajnalokon piros ministránsszoknyában és fehér karingben Szindbád, *„a Confiteort szélsebesen mondta"*, *„ünnepélyesen, tekintélyesen"* rázta meg a csöngetytyűt, s ebben a csinos ministránsruhában hódította meg Kacskó Róza szívét is, a másik podolini múzsáét, *Kacskó* (azaz: *Chlebák*) főjegyző úr szép szemű, huncut lányáét. *Kaleta Gyula* bácsi, a templom kissé tisztázatlan státusú mostani bennfentese (gondnoka? sekrestyése? harangozója? vagy mindhárom egy személyben?) készségesen kinyitja az arasznyi vastag deszkákból ácsolt öreg templomkaput, s bekukkantunk a tágas hajójú barokk istenházába. Az oltáron jó tíz méter magas olajkép: a *Lubomirskiak* valamely bonyolult történetét ábrázolja egy a sírjából épp kikelő férfiúval, aki püspök is volt, szent is volt. A Lubomirskiak a kép jobb szélén épp olyan vad tekintetűek, éppoly vörösen ég a hajuk, szakálluk, amint azt az ifjú *Szindbád* látta, s elmesélte az *Ifjú évek* meg más novellák lapjain. E márványlépcsőkön térdepelt hát a piros szoknyás kis Szindbád, s ott hátul valahol, a szépen faragott padokból figyelte őt a bizsergő szívű Kacskó Róza.

Gyula bácsi még jól emlékszik, hol, s ki lakott a főtér s a környező utcák házaiban. Ő maga a *Wittkóék* hajdani takácsműhelyét is magába foglaló házban él. Itt volt kissé oldalt a túloldalon *Wittkóék* lakóháza a Kolostor utca 42-ben. A főtéren, a plébániatemplomtól balra, ott, ahol a boltíves átjáró van, állott jobbról a 13-as szám alatt a *Fayx* patika, s mellette a híres bodega, a másik oldalon, a 12-es szám alatt meg *Duchonyék* laktak, akiknél szintén kosztosdiákoskodott az ifjú *Krúdy*. De megvan a másik szállása is; a már teljesen átalakított homlokzatú 44-es szám alatti, ahol — legalábbis *Gyula* bácsi szerint — *Chlebákék* laktak volna.

És itt áll a főtéren az a ház is, amelyben az egyik leghangulatosabb korai *Krúdy*-regény, *A podolini kísértet* morc, különc hőse, Riminszky uram lakott a kedves kis Ancsurkával, Ancival, Ancsurka cicájával, a törpe termetű Öreg Mikkel és Marczinkánéval, a vén gazdasszonnyal. Korát és küllemét tekintve vagy a 63-as szám az (kapuja valaha láthatólag tágas, boltíves volt, ma jellegtelen faajtó *„díszíti"*, de fölötte jól olvasható az évszám: 1792), vagy pedig az a még öregebb, kissé megroggyant falú, apró emeleti ablakai fölött jól faragott szemöldökköveket tartó boltíves kapujú, mély kapualjú, hosszú udvarú ház, mely a 68-as számot viseli, s előtte olyan szabályszerűen macskaköves az úttest, mint *Krúdy* — vagy éppen Riminszky uram — idejében.

A vén ház sarkánál utcácska vezet kifelé, a Poprád partjára. Százéves fűzfák között fut a hajdan pisztrángban bővelkedő, de ma már inkább szennyvízcsatornához hasonlatos vizű folyócska északnak, Lubló, s a lengyel határ felé. A Poprád völgye, a benne sorakozó szász városkákkal, évszázadok óta fontos útvonal volt Lengyelország, s régi fővárosa, Krakkó felé. Liptóújvár felől valószínűleg erre *„bujdosott"* 1589 vége felé Lengyelbe *Balassi Bálint* is, Késmárkot, Szepesbélát, Podolint, Ruzsbach-fürdőt, s a lengyel sztaroszták székhelyét, Lublót érintve, át a piwnicznai szoroson, hogy Krakkóba, majd onnan Dembnóba, *Wesselényi Ferenc* várkastélyába jusson — és rátaláljon *Wesselényiné Szárkándi Annamáriára*, kit verseiben *Céliának* nevezett (*„Lettovább Júliát, s letinkább Celiát ezideig szerettem,..."*). A plébániatemplom tornyát már ő is láthatta innen a Poprád hídjáról — a híd még *Krúdy* idejében is gerendákból ácsolt volt — láthatta a városfalakat és a városházát meg a temetőkápolnát a lublói út mellett. Mindez ma is látszik, de látszik a folyóparti szeméttelep is, meg az innen valóságos erődítménynek tetsző piarista kolostoriskolától és templomtól feljebb a folyóparton elterülő faipari üzem, amely vidáman csorgatja ipari szennyeződését az ifjú Szindbád által a világ legszebb folyójának nevezett Poprádba. (Van persze a Poprádnak még romlatlan szépségű szakasza is: Lubló felé, pár kilométerrel a város előtt, egy szűk völgy szerpentines kanyarulatában még olyan a folyócska, mint amilyennek *Huszárik Zoltán Szindbád*-filmjében láttuk a csodás korcsolyázási jelenetben).

•

Hát nagyjából ennyi lelhető fel Podolinban *Szindbád-Krúdy* nyomából. A hegyek között, folyó partján fekvő városka adta neki az egész írói életművére kisugárzó táj- és városélményt; itt választotta — mint később az *Ifjú években* megírta — az Ezeregyéjszaka buzgó olvasása hatására a *Szindbád* nevet magának, itt volt először szerelmes (a jelek szerint egyszerre nem is egy, de két lányba), itt ismerte meg a hegyvidéki havas telek szépségét, a hóba süppedt városkák félig álom-félig valóság hangulatát. Podolinba, a Szepességbe később is visszajárt — és Podolin s a szepességi városkák nélkül *Krúdy* írásművészete nem lett volna olyan — vagy: nem olyan lett volna —, mint amilyen volt.

Mindezekről már az ódon-öreg városháza pincéjében jelenleg működő igen kellemes kisvendéglő, a *Pod Ratusom* piros kockás abroszú asztala mellett morfondírozgatok magamban, kifogástalan tatárbifsztek, pompás füstölthúsos-kolbászos fehérbableves és omlósan porhanyós borjú-rántottszelet után, szőke késmárki sörrel teli, gyöngyöző oldalú söröskorsó mellett. — *Ezzel az ebéddel maga Szindbád, a hajós is elégedett lett volna* — mondom németül a láthatóan cipszer származék udvarias kis pincérnek. — *Az Ezeregyéjszakából?* — kérdezi. *Nem. Krúdyból* — mondom. — *Nem értem* — rázza a fejét, miközben a második korsó sörért nyargal. — *Nem baj. Én értem* — nyugtatom meg, s közben arra gondolok, hogy pontosabb lett volna így fogalmazni: — *Azt hiszem, a mai nap után egy kicsivel jobban értem Krúdyt és leginkább a szívéből szakított hősét, Szindbádot.*

Takács István

Az 1969-ben elhelyezett szlovák és magyar nyelvű emléktábla a volt piarista algimnázium és kolostor falán

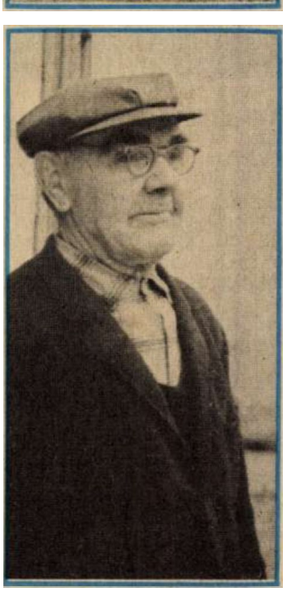

Gyula bácsi, aki segitett Szindbád nyomdokait kutatni

Ma is erődszerű, vaskos falú a régi piarista iskola és templom (A szerző felvételei)